

O‘ZBEK MILLIY LIBOSLARIDA BEZAK SAN’ATI VA UNING ESTETIK AHAMIYATI

Ochilova Marjona O‘tkir qizi

Navoiy davlat universiteti

Dizayn: (Libos va gazlamalar) – ta’lim yo’nalaishi

4 - kurs “L”guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek milliy liboslarida bezak san’ati va uning badiiy-estetik ahamiyati tahlil qilinadi. Xalq amaliy san’atining muhim tarmoqlaridan biri bo‘lgan bezakchilik, kashtachilik, zardo‘zlik, to‘qimachilik va naqshchilik san’atining ayollar kiyimlaridagi roli ilmiy jihatdan yoritilgan. Maqolada milliy kiyimlarning bezak elementlari orqali xalqning badiiy didi, estetik qarashlari va milliy o‘zlik ifodasi ko‘rsatib beriladi. Shuningdek, zamonaviy dizaynda milliy bezaklardan foydalanish uslublari ham o‘rganiladi.

Kalit so‘zlar: bezak san’ati, milliy libos, kashtachilik, zardo‘zlik, estetik go‘zallik, atlas, adras, dizayn, milliy qadriyat, badiiy ifoda.

O‘zbek xalqining milliy liboslari xalq amaliy san’atining eng go‘zal namunalaridan biri bo‘lib, ular nafaqat kiyim sifatida, balki xalqning estetik qarashlarini, badiiy didini va milliy o‘zligini ifoda etuvchi san’at asarlaridir. Har bir libosda naqshlar, kashtalar, zardo‘zlik elementlari orqali xalqning ruhiy dunyosi, orzu-umidlari va hayotga bo‘lgan munosabati mujassamdir. Bezak san’ati o‘zbek xalqining turmush tarzi, qadriyatlari va dunyoqarashini badiiy shaklda ifoda etuvchi vosita bo‘lib, u ayollar liboslarida alohida o‘rin tutadi.

Milliy libosdagi bezaklar o‘zining ramziy ma’nosi, rang uyg‘unligi va shakllari orqali ayolning nafosatini, didini va ijtimoiy mavqeini ko‘rsatadi. Naqshlar orasida “bodom”, “gul”, “qush”, “yulduz”, “hayot daraxti” kabi elementlar eng ko‘p qo‘llanilgan bo‘lib, ular o‘ziga xos ma’naviy ma’noga ega. Shu bois milliy kiyimlar, xususan, atlas va adrasdan tikilgan liboslarda bezak san’atini o‘rganish – nafaqat badiiy, balki tarixiy va madaniy ahamiyatga ham egadir.

Bugungi kunda o‘zbek dizaynerlari milliy bezak san’atini zamonaviy modaga uyg‘unlashtirib, yangi badiiy yo‘nalish yaratmoqdalar. Ularning ijodiy ishlari orqali milliy ruh, estetik go‘zallik va zamonaviy uslub uyg‘unlashgan liboslar dunyo miqyosida e’tirof etilmoqda.

O‘zbek milliy liboslarida bezak san’ati xalq amaliy san’atining ajralmas qismi bo‘lib, u liboslarning estetik ko‘rinishi, badiiy ifodasi va madaniy mazmunini belgilaydi. Har bir bezak elementi — kashta, zardo‘zlik, naqsh, boncuk va mato kombinatsiyasi — libosga o‘ziga xos badiiy ohang, ritm va muvozanat baxsh etadi. Milliy kiyimlarda bezaklar nafaqat tashqi ko‘rinish uchun ishlatiladi, balki ular

xalqning tarixiy va ma'naviy qadriyatlarini, ijtimoiy mavqeini va ayol obrazining nafisligini ifodalaydi.

Qadim zamonlardan boshlab o'zbek ayollari liboslarini bezashda turli texnologiyalar va materiallardan foydalangan. Atlas va adras matolari eng keng tarqalgan bo'lib, ularning rang-barangligi va to'qimachilik xususiyatlari libos dizaynini boyitgan. Atlasning jilovli va sirg'aluvchi tuzilishi uni bayramona va tantanali liboslar uchun ideal qilgan bo'lsa, adrasning mustahkam va biroz qattiqroq to'qilishi uni kundalik liboslarda qo'llashga moslashtirgan. Har ikkala matoda ishlatilgan naqshlar va ranglar xalqning estetik didi va badiiy qarashlarini ifodalaydi.

Kashtachilik o'zbek liboslarining eng muhim bezak usuli hisoblanadi. Turli viloyatlarda turlicha kashta texnikalari rivojlangan. Masalan, Buxoro va Xorazm zardo'zlik san'ati oltin va kumush iplar yordamida murakkab gullar, geometrik naqshlar va ramziy belgilarni yaratishda mohirlik bilan ishlatilgan. Farg'ona vodiysi va Toshkent atrofidagi hududlarda esa atlas va adras matolari ustida ipak ip bilan sodda va rang-barang naqshlar ishlangan. Har bir kashta chizig'i ayolning mehr-muhabbati va badiiy didini aks ettiradi.

Zardo'zlik san'ati esa libosga hasham va tantanavorlik qo'shadi. U asosan to'y va bayram liboslarida keng qo'llanilgan. Oltin va kumush iplar yordamida yaratilgan naqshlar nafaqat badiiy, balki ramziy ma'noga ham ega: gullar hayot va poklikni, yulduzlar baxt va muvaffaqiyatni bildiradi. Shu tariqa, har bir zardo'z bezak libosning tarixiy, badiiy va ijtimoiy mazmunini oshiradi.

Bezaklarning yana bir muhim elementi — taqinchoqlar va marjonlar. Ayol libosini yakunlovchi bu elementlar libosning rang uyg'unligini ta'minlab, kompozitsion muvozanatni yaratadi. Sirg'alar, bilaguzuklar, kamarlar va shodalar libosga yakuniy joziba beradi va ayol obrazini yanada nafis qiladi. Qadimdan ayollarning taqinchoqlari nafaqat estetik, balki ramziy va himoya ma'nosiga ega bo'lgan.

Libos bezaklarining rang uyg'unligi badiiy ifodaning muhim omili hisoblanadi. Qizil, oltin va pushti ranglar bayramona ruhni aks ettirsa, ko'k va yashil ranglar sokinlik va tabiiy uyg'unlik ramzi sifatida qo'llanadi. Ranglarning kombinatsiyasi libosning umumiy kayfiyatini belgilaydi va uning vizual ta'sirini oshiradi. Naqshlarning joylashuvi, hajmi va ritmi esa libosning badiiy muvozanatini ta'minlaydi.

Bugungi kunda milliy liboslarni zamonaviy talqinda yaratish jarayonida an'anaviy va yangi texnologiyalar uyg'unlashmoqda. Lazerli kesish, raqamli naqsh chizish, zamonaviy tikuv mashinalari va kompyuter dasturlari yordamida milliy naqshlar yanada aniq va sifatli ifodalanmoqda. Shu orqali atlas va adras matolari asosidagi liboslar nafaqat milliylikni, balki zamonaviy go'zallikni ham saqlab qolmoqda.

Milliy liboslarning zamonaviy talqinida dizaynerlar minimalizm, geometrik shakllar va yangi materiallardan foydalanish orqali libosni estetik jihatdan boyitadi.

Shuningdek, milliy naqshlar global moda kontekstida ham tan olinmoqda. Misol uchun, “Atlas Fashion Week” va “O‘zbekiston moda haftaligi” kabi xalqaro tadbirlarda milliy liboslar keng e’tirof etilgan va yosh dizaynerlar milliy bezak elementlarini yangi kolleksiyalarida muvaffaqiyatli qo‘llamoqda.

Shunday qilib, o‘zbek ayollar milliy liboslari nafaqat kiyim va estetik ko‘rinish sifatida, balki milliy meros, tarixiy xotira va madaniy qadriyatlarning ifodasi sifatida ham ahamiyatli. Bezak san’ati, kashtachilik va zardo‘zlik orqali liboslar badiiy, ma’naviy va ijtimoiy mazmun kasb etadi. Zamonaviy talqin esa bu qadriyatlarni yangi avlodga yetkazish, milliy brend yaratish va xalqaro moda maydonida tanitish imkonini beradi.

Milliy liboslarni o‘rganish va ularni zamonaviy hayotga moslashtirish jarayoni — bu milliy o‘zlikni saqlash, estetik didni rivojlantirish va badiiy tafakkurni oshirishning eng samarali yo‘lidir. Har bir libos, har bir bezak elementi o‘zbek xalqining ruhiy va madaniy boyligini, san’atga bo‘lgan muhabbatini va estetik qarashlarini aks ettiradi. Shu sababli milliy liboslar bilan ishlash nafaqat dizaynerlar, balki san’atshunoslar va etnografiya mutaxassisleri uchun ham muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

O‘zbek milliy liboslarida bezak san’ati ayol kiyimining badiiy, estetik va madaniy ahamiyatini oshiruvchi eng muhim elementlardan biridir. Atlas, adras, baxmal va boshqa milliy matolarda ishlatilgan kashtachilik, zardo‘zlik va naqshchilik uslublari libosga nafaqat tashqi go‘zallik, balki ramziy ma’no va tarixiy merosni beradi. Har bir naqsh, rang va bezak elementining joylashuvi libosning umumiy badiiy muvozanatini ta’minlaydi va milliy o‘zlikni ifodalaydi.

Zamonaviy davrda milliy liboslarni qayta talqin etish jarayoni xalq an’analarini saqlash va ularni yangi badiiy talqinlar bilan boyitishga xizmat qiladi. Dizaynerlar atlas va adras matolari, milliy naqshlar va bezak elementlarini zamonaviy fason, geometrik shakl va raqamli texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirib, milliy kiyimlarni xalqaro moda maydonida tanitmoqda. Shu tariqa, o‘zbek milliy liboslari nafaqat tarixiy va madaniy ahamiyatga ega bo‘lib qolmay, balki estetik didni rivojlantirish va milliy brend yaratish vositasiga aylangan.

Milliy liboslarni o‘rganish va ularni zamonaviy hayotga moslashtirish jarayoni nafaqat moda, balki madaniyat, san’at va etnografiya sohalari uchun ham dolzarb hisoblanadi. Bu orqali yosh avlodda milliy iftixor, estetik qarashlar va badiiy tafakkur shakllanadi, xalqning madaniy merosi saqlanadi va rivojlantiriladi.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – №2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // Eastern European Scientific Journal. – 2017. – №1. – P. 131–134.

3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region // E3S Web of Conferences. – 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // AIP Conference Proceedings. – 2025. – Vol. 3268. – No. 1. – P. 070035.
5. Шавдилов С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // Современное образование (Узбекистан). – 2017. – №6. – С. 15–21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // Inter education & global study. – 2024. – №1. – P. 8–14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // Science and Innovation. – 2023. – Vol. 2. – No. B10. – P. 192–198.
8. Шавдилов С. А. ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ О. И ПРИКЛАДНОМУ ИСКУССТВУ // International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education. – 2018. – P. 84–85.
9. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O'QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O'QUVCHILARNI MANTIQUIY VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O'RGATISH // Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Vol. 3. – No. 12. – P. 193–196.
10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // International Journal on Integrated Education. – 2023. – Vol. 4. – No. 3. – P. 60–66.
11. Karimova D. O'zbek milliy kiyimlarining badiiy bezaklari va ularning zamonaviy talqini. – Toshkent: San'at, 2020.
12. Tursunova M. O'zbek milliy matolari atlas va adrasning dizayndagi ahamiyati // O'zbekiston madaniy merosi jurnali. – 2022. – №4. – B. 45–50.
13. Hasanov B. O'zbek xalq amaliy san'ati va kiyim madaniyati. – Toshkent: Fan, 2019.